

Tabriz Islamic Art University
1999

A Competent Management Framework for WHS of Maymand Cultural Landscape

Sadra Moradi¹ , Farnaz Faraji² , Somayeh Fadaei Nezhad³ *

1. Ph.D. Candidate, Department of Architectural and Urban Heritage Conservation, University of Tehran, Tehran, Iran

2. Ph.D. Candidate, Department of Architectural and Urban Heritage Conservation, University of Tehran, Tehran, Iran

3. Associate Professor, Department of Architectural and Urban Heritage Conservation, University of Tehran, Tehran, Iran

Received: 2023/08/9

Accepted: 2023/11/25

Abstract

From the early 20th century, the conservation of landscapes and specifically cultural landscapes confronted numerous challenges both in practice and theory. Complexity and the broadening notion of the concept of cultural landscape can be addressed as one of the main reasons for confronting these challenges. Nevertheless, with the rise of the “Landscape Approach” in recent years, these challenges have been partially resolved. While in many practical cases, the Modern Heritage Movement initiated the cultural landscape discussion in the literature, the management approaches are not implemented effectively yet. In this regard, the categorisation of cultural landscapes and their inscription on the World Heritage List have been undertaken without a careful discussion of the management framework for them. This study initiates a discussion on the Landscape Management Planning frameworks applicable for the Maymand Cultural Landscape Management. Therefore, the existing Maymand Cultural Landscape’s Management planning has been revised through an in-depth and comparative study with the Landscape Planning and Management frameworks of UNESCO, IUCN, the National Park Service, and the European Landscape Convention.

Keywords:

Planning, Conservation, Management, World Heritage Sites, Cultural Landscape, Maymand

*- Corresponding Author: sarafadaci@ut.ac.ir

Introduction

Maymand Cultural Landscape was inscribed on the UNESCO World Heritage List in 2015. Although this inscription is legitimized through MCTH’s claim to protect it, the Maymand cultural landscape is currently facing numerous challenges and controversies. Considering these challenges, the questions arise “how can the framework for planning the cultural landscape of Maymand be revised to withstand these threats?”, “Which attributes should be incorporated into the new all-inclusive framework for planning and management of the Maymand Cultural landscape?” The present study seeks to answer these questions and enhance the planning framework for cultural landscapes with special regard to Maymand cultural landscape.

This research is based on qualitative method and employs a logical reasoning strategy to develop a relative understanding of the international cultural landscape conservation framework planning. Therefore, the authors derived the discussion in the later sections with a review of the cultural landscape planning and management frameworks adopted from research, expert studies, and international documents published in this regard.

From the Introduction of the Cultural Landscape Concept to its Planning and Management

As illustrated in, the expansion of discourse and studies emphasising viewing cultural landscape as a conservation approach managed to gain more success over the recent years because of its emphasis on the tangible and intangible aspects of heritage conservation, attention to the dynamic nature of heritage, and cultural landscapes, attention to the cultural significance of cultural assets, and the need for attention to the context and settings in heritage conservation in the theoretical scope.

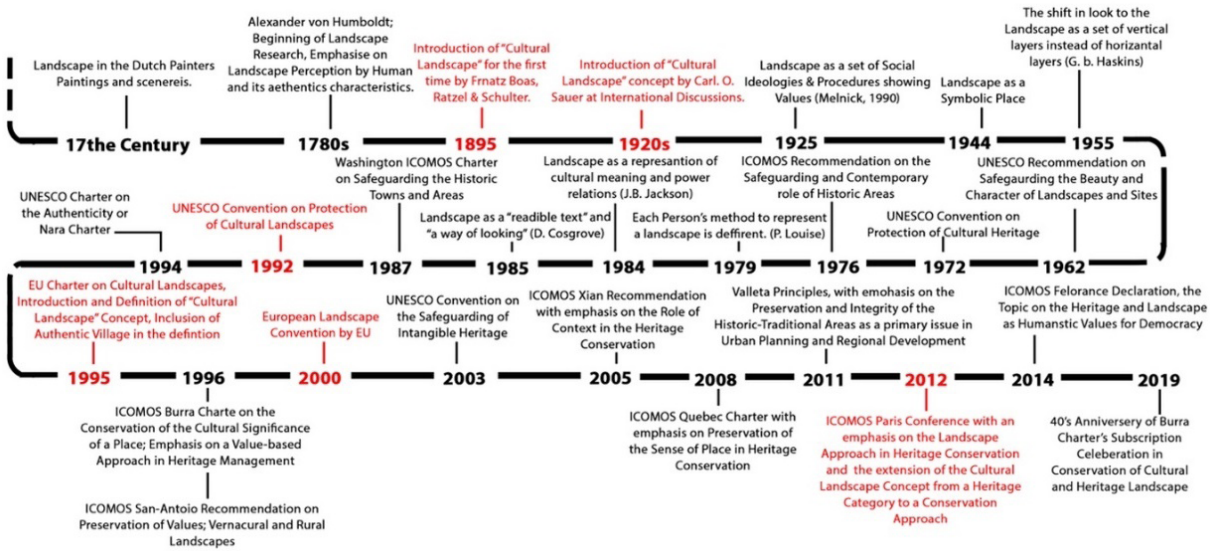

Fig. 1: The Evolutional Diagram of Cultural Landscape Concept's Concept as a Category of Cultural Heritage to an Approach in Cultural Landscape Conservation.

The Cultural Heritage Conservation Planning Frameworks with a Landscape Approach at the Global Scale

The implementation of a landscape approach visibly necessitates planning at a larger regional and trans-regional scale to provide the chance to effectively understand and manage natural systems (Bandarin and Van Oers, 2015, p. 8). In this regard, following Heritage Conservation and Management Frameworks based on the Landscape Approach at the international level is crucial in the compilation of regional and local instructions to conserve cultural assets.

While the general approach of the four studied institutions is relatively similar in this case, a general glance at the components and key stages in the process of cultural landscape conservation planning and management in the four institutions suggests that the compilation of a comprehensive cultural landscape management plan must give special attention to the characterisations of each cultural landscape and its context. Thus, the conceptual framework proposed by the present study to manage cultural landscape comprises nine steps based on a comparison of the four approaches by the four mentioned institutions ([Fig. 2](#)).

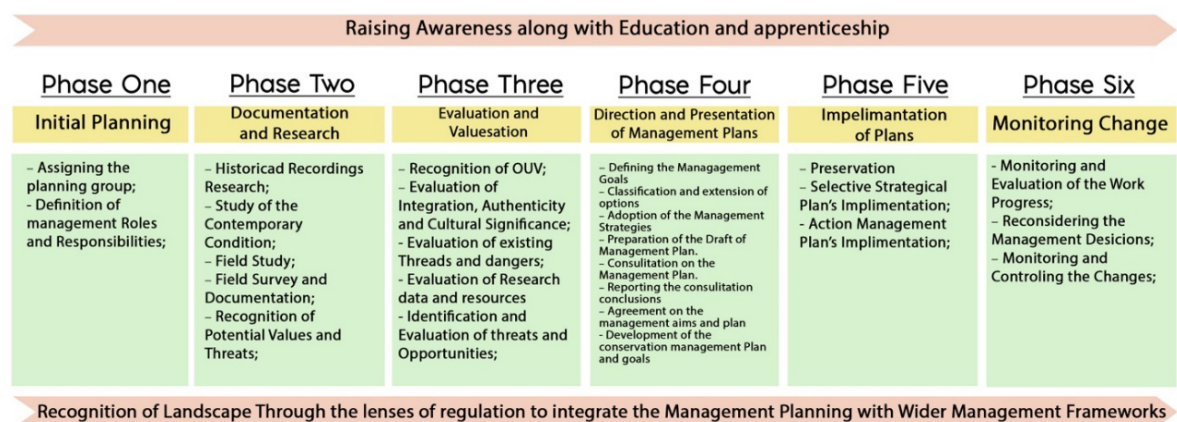

Fig. 2: The Proposal Framework for the Conservation and Management of Cultural Landscapes based on four international organisations including UNESCO, NPS, IUCN, and ELC the Management and conservation of Cultural Landscapes.

Case Study: Maymand Cultural Landscape

The Maymand cultural landscape is classified as the “Evolving Cultural Landscapes” category within the cultural landscapes categorization introduced by [UNESCO in 1992](#) recognized for its significant global value of V as a World Heritage Site. The declaration of its Outstanding Universal Value (OUV) states: “Maymand is a pristine region containing evidence of various forms of interaction between humans and nature and is a prominent and exceptional and outstanding example of a cultural landscape where traditional seasonal three-stage migrations have persisted.” ([ICHHTO, 2012](#)).

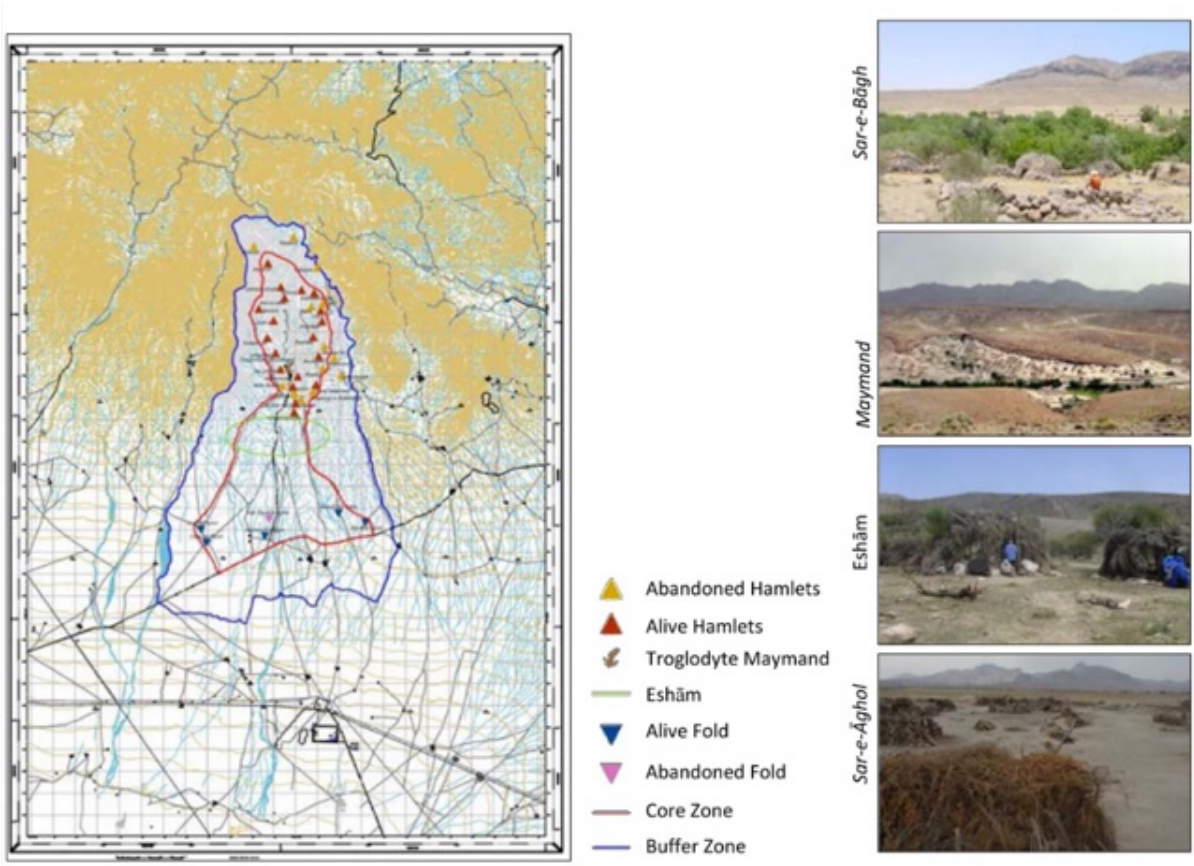

Fig. 3: The buffer zone, and Main characteristics of Maymand Cultural Landscapes([ICHHTO, 2012, p. 7](#)).

Maymand Cultural Landscape Conservation and the Planning Framework

This section aims to identify the planning framework for Maymand Cultural Landscape conservation based on library documents, specifically the archive of the Maymand Cultural Landscape World Heritage database, and numerous interviews ([Fig. 4](#)).

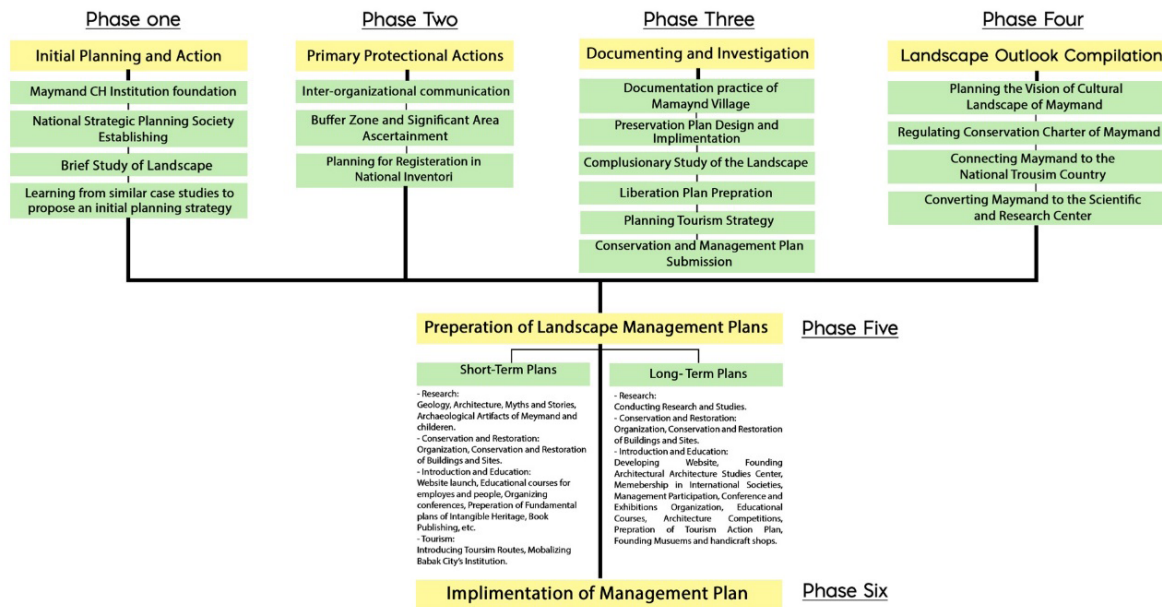

Fig. 4: The Overall Framework of the Maymand Cultural Landscape Conservation.

Results:

Revising on the Maymand Cultural Landscape Planning Framework

A fourteen staged framework was proposed to improve the Maymand Cultural Landscape Management Planning Framework through a comparison to the framework developed from the integration of the international version (Fig. 5).

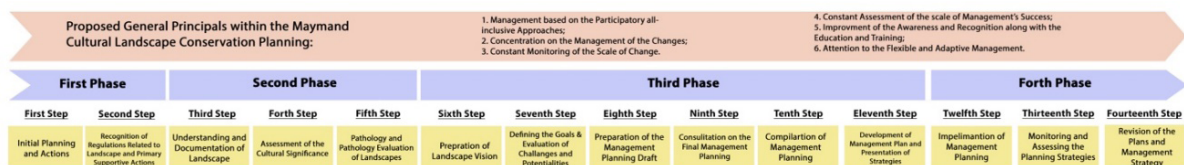

Fig. 5: Improvement of the Cultural Landscape Conservation Management Planning Framework based on the Improved Framework.

Conclusion

The findings of the present study can be found on three levels. The first, an optimal planning framework consisting of nine steps or stages has been proposed based on a comparison of the four approaches

proposed by the US National Park Service, the World Heritage Committee, the European Union, and the International Union of Conservation of Nature. The second level focuses on identifying Maymand Cultural Landscape Conservation and Management Planning Framework. The final level was the presentation of the revised Maymand Cultural Landscape Conservation and Management Framework. A fourteen-stage framework was proposed to improve the Maymand Cultural Landscape Management Planning Framework through a comparison to the framework developed from the integration of the international version. The stages of the framework include planning and initial measures, recognition of the rules on landscape and initial supportive actions, recognition and documentation, evaluation of the cultural significance, vulnerability assessment and landscape vulnerability, landscape vision compilation, the definition of management goals, and evaluation of opportunities and challenges, preparing the draft for management plans, management plan preparation, management plan development, and management plan and strategy revision, in the same order.

توسعه‌ی چارچوب برنامه‌ریزی حفاظت از محوطه‌ی میراث جهانی منظر فرهنگی میمند

صدرا مرادی^۱، فرناز فرجی^۲، سمیه فدایی نژاد^{۳*}

۱. دانشجوی دکتری رشته مرمت و احیای ابنیه و بافت‌های تاریخی، دانشگاه تهران، تهران، ایران
۲. دانشجوی دکتری رشته مرمت و احیای ابنیه و بافت‌های تاریخی، دانشگاه تهران، تهران، ایران
۳. دانشیار، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

پذیرش: ۱۴۰۲/۹/۱۴

دریافت: ۱۴۰۲/۵/۱۸

چکیده

از ابتدای قرن بیستم میلادی حفاظت از منظر و به‌طور ویژه منظرهای فرهنگی در دو بعد عملی و نظری با چالش‌های مدیریتی فراوانی روبرو بوده است. گستره و پیچیدگی قلمروی منظرهای فرهنگی را می‌توان از اصلی‌ترین دلایل این پیچیدگی برشمرد. با این حال بخشی از این چالش‌ها در طی دهه‌های اخیر با طرح «رویکرد منظرین» در حفاظت پاسخ داده شده‌اند. البته در بسیاری موارد به‌ویژه در کشورهای جهان جنوب از جمله ایران که به نوعی واردکننده مفاهیم مرتبط با منظر و منظر فرهنگی هستند، رویکردهای مدیریتی منظر به‌خوبی تبیین و پیاده‌سازی نشده‌اند؛ یعنی دسته‌بندی منظر فرهنگی به محدوده‌های جغرافیایی‌ای در این بخش از جهان اطلاق شده است؛ اما چگونگی مدیریت آن‌ها به صورت جدی موضوع بحث و گفت‌وگو نبوده است. از این‌رو مقاله‌ی حاضر، به عنوان یک مقاله‌ی موردپژوهی، به دنبال پرسش از چگونگی چارچوب بهینه‌ی حفاظت از منظرهای فرهنگی به‌طور کلی و همچنین کاربری آن در زمینه‌ی محوطه‌ی میراث جهانی میمند به‌طور ویژه است. در این راستا با بهره‌گیری از روش کیفی و از طریق راهبردهای استدلال منطقی و تفسیری-تاریخی و همچنین مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی، ابتدا چارچوب‌های اصلی برنامه‌ریزی حفاظت از منظرهای فرهنگی ارائه شده توسط یونسکو، بنیاد پارک ملی آمریکا، سازمان حفاظت از محیط زیست و کنوانسیون منظر اتحادیه اروپا و همچنین فرایند کنونی حفاظت از محوطه‌ی میراث جهانی منظر فرهنگی میمند واکاوی و در نهایت از مجموع آن‌ها و البته با توجه به شرایط زمینه چارچوب بهینه‌ی حفاظت از مناظر فرهنگی به منظور پیاده‌سازی در میمند پیشنهاد گردیده است.

واژگان کلیدی

برنامه‌ریزی، حفاظت، مدیریت، میراث، منظر فرهنگی، میمند.

* - نویسنده مسئول مکاتبات: sarafadaci@ut.ac.ir

©2024 by the Authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

۱. مقدمه

در طول دهه‌های گذشته چارچوب‌های برنامه‌ریزی و مدیریتی متعددی توسط نهادهای حفاظت میراث و منظر در کشورها پایه‌گذاری شده است که هر کدام رویکرد ویژه خود را در برنامه‌ریزی حفاظت میراث داشته‌اند. در ایران نیز فرایند غالب حفاظت منظرهای فرهنگی از دستورالعمل‌های کمیته‌ی میراث جهانی یونسکو مستخرج شده است و چارچوب برنامه‌ریزی حفاظت ویژه‌ای مبتنی بر زمینه در نظر گرفته شده است.

منظر فرهنگی میمند در سال ۱۳۸۰ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید. در ابتدا تمرکز ویژه‌ی سازمان میراث فرهنگی بر معماری دست‌کند تاریخی و همچنین ویژگی‌های باستان‌شناسانه بوده است. از این تاریخ به بعد دولت ایران در مسیر ثبت جهانی منظر فرهنگی میمند قدم برداشت. در این مسیر، با توجه به ادبیات جهانی در حوزه‌ی منظرهای فرهنگی (به‌ویژه یونسکو) میراث ناملموس و رابطه‌ی ویژه‌ی انسان و طبیعت به محور اصلی مطالعات بدل شدند. میمند در سال ۲۰۱۵ م در فهرست میراث جهانی یونسکو قرار گرفت. با اینکه گفتمان رسمی میراث ایران این مسیر را در جهت ترقی و پیشرفت معرفی کرده است، با این‌حال امروزه منظر فرهنگی میمند با مناقشات و چالش‌های فراوانی مواجه است. مهاجرت انسان‌ها از این محدوده افزایش چشم‌گیری داشته و تمایل به ساخت‌وساز فضاهای تفرجگاهی موقت، آن هم با مصالح نوین، بالا رفته است. از سوی دیگر آلودگی کارخانه‌ی خاتون‌آباد به شدت زیست انسان‌ها و سایر گونه‌های جانوری را تهدید می‌کند. لیکن بازنگری مناسب فرایند برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند کدام است و این فرایند چه ویژگی‌هایی می‌تواند داشته باشد؟ این مقاله به دنبال یافتن این پاسخ سؤال اصلی پژوهش و ارتقاء چارچوب‌های برنامه‌ریزی حفاظت منظرهای فرهنگی با نگاه ویژه به منظر فرهنگی میمند است. بداعت مقاله‌ی حاضر به‌واسطه‌ی ارائه‌ی چارچوب برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند مبتنی بر مطالعه تطبیقی فرایندهای برنامه‌ریزی حفاظت از منظر در اسناد بین‌المللی است.

۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر مبتنی بر روش پژوهش کیفی و با بهره‌گیری از راهبردهای استدلال منطقی و تفسیری-تاریخی، در پی آن است تا با مروری بر چارچوب‌های مدیریت و برنامه‌ریزی منظرهای فرهنگی از خلل بررسی پژوهش‌ها و مطالعات متخصصان و اسناد بین‌المللی منتشر شده در این حوزه به شناختی نسبی از فرایند بین‌المللی برنامه‌ریزی حفاظت از مناظر فرهنگی دست یابد. در این زمینه نیز با مراجعه به منابع و اسناد کتابخانه‌ای، مهم‌ترین منشورها و مبانی نظری گذار چارچوب‌های مدیریتی و برنامه‌ریزی حفاظت منظرهای فرهنگی از یک دسته‌بندی میراثی به یک رویکرد در برنامه‌ریزی میراثی بررسی شده و سپس با مروری بر تجارب جهانی مهم‌ترین مؤسسات حفاظت منظر فرهنگی، به شکل‌گیری چارچوب کلی برنامه‌ریزی برای کاربری در نمونه‌ی مورد مطالعه پرداخته شده است. در ادامه پس از ارزیابی و مقایسه‌ی دستورالعمل‌های مدیریتی و برنامه‌ریزی مؤسسات بین‌المللی، به بررسی و مطالعه‌ی نمونه موردی، چارچوب برنامه‌ریزی مدیریتی کنونی منظر فرهنگی روستای میمند از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و مصاحبه‌ها پرداخته شده است. در نهایت مبتنی بر مطالعه‌ی قیاسی شکل گرفته در خصوص پنج برنامه‌ی مدیریتی معرفی شده در این پژوهش، چارچوب برنامه‌ریزی و مدیریتی مطلوب برای حفاظت از منظر فرهنگی میمند ترسیم شده است.

۳. از ایده‌ی منظرهای فرهنگی تا برنامه‌ریزی و مدیریت آن‌ها

به دنبال ارائه مفهوم منظر و منظر فرهنگی و ورود آن به مباحث علمی، متخصصین حوزه‌ی میراث نیز با توجه به ارتباطی که می‌توانست بین دو حوزه برقرار شود، به ایده‌ی منظرهای فرهنگی علاقه نشان دادند. در پی آن در دهه‌ی ۱۹۸۰ م این مفهوم وارد ادبیات حفاظت از میراث شد و حفاظت از این دسته‌بندی میراثی به دغدغه‌ای برای پژوهشگران و فعالان حفاظت از میراث بدل شد (Jacques, 1995 as cited in Taylor, 2018, p. 56). از این رو در ادامه نیز بحث‌های گسترده‌تری در خصوص چستی منظر فرهنگی و ویژگی‌های شکل‌دهنده به آن و همچنین چارچوب‌های

فرهنگی تأثیر زیادی گذاشت. در پی این بحث‌های بین‌المللی حفاظت از میراث فرهنگی، در سال ۱۹۹۹ م کارگروه ویژه «حفاظت از منظرهای فرهنگی» یونسکو با توجه به تعاریف مختلف در بسترهای فرهنگی متفاوت از منظر فرهنگی، بر لزوم تفسیر در طی روند حفاظت و مدیریت این میراث، مبتنی بر بسترهای منطقه‌ای و ملی تأکید داشت (Reeves, 192, p. 192 & McConville, 2011). در طی سال‌های بعدی در قرن ۲۱ م با گسترش نگاه حفاظتی چالش‌های مهمی در خصوص حفاظت و مدیریت منظرهای فرهنگی نظیر موارد ذیل مطرح شدند. محصول مهم است یا فرآیند؛ روابط میان اجزای سازنده‌ی هر منظر فرهنگی قابل‌توجه است یا خود اجزاء؛ ماهیت منظرها پویاست یا ایستا و توجه به ابعاد مختلف حفاظت نظیر یکپارچگی و اصالت در برخورد با منظرهای فرهنگی باید چگونه باشد؟ (Taylor & Rossler, 2008; Lennon, 2011; Andrews & Buggy, 2008).

در نهایت در کنفرانس سال ۲۰۱۲ م منظر فرهنگی به عنوان مفهومی ضروری و پیشنهاد دهنده‌ی چارچوبی برای نگاه یکپارچه به فرآیندها و روابط معرفی شد که دربردارنده‌ی راهبردهای مورد نیاز در رویکرد حفاظت مبتنی بر فرهنگ و بر مبنای احترام به پیچیدگی‌ها و غنای ارزش‌های گوناگون در دنیای در حال تحول است (Taylor, Clair, & Mitchell, 2015, p. 2). اسمیت دلیل محکمی را برای انتخاب رویکرد منظر فرهنگی در نگاه به حفاظت از میراث و محیط زیست تاریخی می‌آورد. «رویکرد منظر فرهنگی این امکان را به جوامع مختلف می‌دهد تا به عنوان بخشی از آن منظر دیده شوند. این شرایط فرهنگی، تاریخی و سیاسی است که بر جوامع معاصر به عنوان بخشی از فرآیند مداخله بشر در مکان تأثیر می‌گذارد. این رویکرد می‌تواند ابزاری برای یکپارچه‌سازی مجدد رویکردهای تکه‌تکه شده‌ای باشد که برای ارزش‌دهی و ساخت محیط زیست شکل گرفته‌اند» (Smith, 2015, p. 187). بدین ترتیب در این نگاه جدید، منظر فرهنگی در نظریه و عمل نه تنها خود گونه‌ای در دسته‌بندی‌های میراثی نیست، بلکه رویکردی با چارچوبی جامع و بازنگری شده است (Rossler, 2008; Taylor & Lennon, 2011; Andrews & Buggy, 2008).

در ادامه توجه به مفهوم منظر فرهنگی به مثابه رویکردی

مدیریت و برنامه‌ریزی حفاظت از مناظر شکل گرفتند. با این‌حال در طی این بحث‌ها، از سویی، اندیشمندانی همچون فولر، استفاده از مفهوم منظر فرهنگی را برای برخی از کشورها به‌ویژه بریتانیا که در آن همه‌ی منظرها تحت تأثیر حضور انسان‌ها قرار دارند، بی‌معنی تلقی می‌کند (Fowler, 2001, p. 3 as cited in Roe, 2007). از سوی دیگر در دهه‌ی آخر قرن ۲۰ م با ارجاع ویژه به منظرهای فرهنگی در محیط‌های تاریخی برای به‌کارگیری این مفهوم به شکلی منحصر به فرد در مناطق میراثی مواعی در برابر گسترش بحث و خطمشی در سطح جهانی شکل گرفت (Philips, 2007 as cited in Roe, 2007, p. 2). در نهایت تصویب بازنگری در کنوانسیون میراث جهانی در سال ۱۹۹۲ م بود که به «لحظه‌ای طلایی» در پیگیری حفاظت از منظرهای فرهنگی در میراث تبدیل شد (Khalaf, 2020, p. 387). در طی این دوره، نخست با طرح کنوانسیون میراث جهانی (۱۹۹۲ م)، یونسکو تلاش کرد تا با معرفی «منظرهای فرهنگی» به عنوان گونه‌ای میراثی در طبقه‌بندی خود منجر به یکپارچگی مجدد انسان و طبیعت در بستر تاریخی- میراثی شود؛ و با این کار حرکت را به سمت رویکردهای منظرین در میراث آغاز نمود (UNESCO, 1992). پس از آن در سال ۱۹۹۵ م توصیه‌نامه‌ی حفاظت یکپارچه از منظرهای فرهنگی به عنوان بخشی از سیاست‌های منظر و کنوانسیون منظر اروپایی در سال ۲۰۰۰ م جریان موجود را در سطح بین‌المللی و اروپایی نهادینه ساخت. توصیه‌نامه‌ی منظر ۱۹۹۵ م، اتحادیه اروپا بر رویکرد چندرشته‌ای به عنوان روشی نسبتاً به‌روز برای شناسایی و ارزیابی منظرهای فرهنگی تأکید داشت (Council of Europe, 1996, art 4). همچنین این سند با نیم‌نگاهی بر اصول توسعه پایدار در بند شش آن، پیوستگی سیاست‌های منظرین و اصول توسعه پایدار در کنار تکیه بر ابزارهای مناسب به منظور مدیریت منظر و تغییرات اجتماعی- اقتصادی آن را ضروری می‌داند (Council of Europe, 1996, art 6).

انتشار اسناد و منشورهای حفاظتی میراث در طی سال‌های ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۰ م طرح موضوعاتی نظیر «حفاظت از اهمیت معنایی مکان»، «بازتعریف مفهوم اصالت» در طی منشور نارا و گسترش تعریف منظر و ارتباط آن با گذشته و حال در طی کنوانسیون منظر اروپایی بر حوزه حفاظت و مدیریت منظرهای

جامع‌نگر و فرآیند محور، در قالب اسنادی نظیر بیانیه‌ی فلورانس (۲۰۱۴ م) با موضوعیت «میراث و منظر به عنوان ارزش‌های بشری» مطرح شد. این بیانیه به بهره‌گیری از میراث فرهنگی و منظرها برای تقویت جوامع دموکراتیک و صلح‌جو اشاره می‌کند (ICOMOS, 2014). در مقیاس ملی و منطقه‌ای نیز در همین سال، کمیته‌ی علمی منظر فرهنگی منطقه آسیا - پاسفیک ایفلا با انتشار بیانیه‌ی تهران پیرامون منظر فرهنگی شهری از رویکرد منظر فرهنگی به عنوان الگویی انتقالی به سوی رویکردی آرمانی در مدیریت منظرهای شهری معاصر و آینده یاد می‌کند (Eshrati & Fadaci Nezhad, 2015, p. 75-77).

سیر تحول منظر فرهنگی مطابق آنچه که در (شکل ۱) آمده است نشان می‌دهد تا شروع قرن ۲۱ م و با گسترش مطالعات در ارتباط با تعریف مفهوم منظر و منظر فرهنگی و درک آن‌ها به عنوان گونه‌ای از طبقه‌بندی‌های میراثی، رویکردهای مدیریتی منظر چندان موفقیت‌آمیز نبوده‌اند. دلیل عمده‌ی این عدم موفقیت، در فقدان نگاه و چارچوب برنامه‌ریزی نظام‌مند است که نتوانسته با توجه به ماهیت پویای منظرهای فرهنگی پاسخ و برنامه‌ی حفاظتی مناسبی را ارائه نماید. از سوی دیگر نیز، به تدریج با تأکید بر هر دو بعد ملموس و ناملموس میراث، توجه به ذات پویای منظرهای فرهنگی و همچنین تأکید بر اهمیت معنایی مکان‌های فرهنگی و البته لزوم توجه به بستر و زمینه دیدگاه منظر فرهنگی به مثابه یک رویکرد حفاظتی ظهور یافته است و توانسته بخشی از چالش‌های پیشین را مرتفع کند. چرخش منظر فرهنگی در حوزه‌ی میراث از یک مفهوم تا پذیرش آن به مثابه یک رویکرد در حفاظت از میراث، نشان از اهمیت اسناد مختلف مدون شده توسط نهادهای تصمیم‌گیر نظیر یونسکو و اتحادیه اروپا دارد که جهت تفهیم بهتر مفهوم رویکرد منظرین در حفاظت از میراث بهره‌گیری از این اسناد و تدوین یک چهارچوب مدیریتی و برنامه‌ریزی از مقایسه‌ی آن‌ها ضرورت دارد.

۴. برنامه‌ریزی حفاظت از میراث فرهنگی با رویکرد منظرین در مقیاس جهانی

شکل‌گیری چالش‌های جدید در حوزه حفاظت منجر به توجه روزافزون بر مفهوم منظر فرهنگی و حرکت جامعه‌ی جهانی

در جهت کاربست رویکرد منظرین به عنوان رویکردی جامع و همه‌جانبه‌نگر شده است (Veldpaus, 2015, p. 37). پیاده‌سازی چنین رویکردی به‌طور آشکار به برنامه‌ریزی در مقیاس بزرگ در سطح منطقه و فرامنطقه‌ای نیاز دارد تا امکان درک و مدیریت سیستم‌های طبیعی را به وجود آورد (Bandrin & Van Oers, 2015, p. 8). در همین راستا نیز پیگیری چارچوب‌های مدیریت و حفاظت از میراث مبتنی بر رویکرد منظرین در سطح بین‌المللی برای تدوین دستورالعمل محلی و منطقه‌ای در حفاظت از داشته‌های فرهنگی اهمیت بسیاری دارد؛ زیرا از یک‌سو این مهم به شناخت تجارب موفقیت و شکست در خصوص بهره‌گیری از رویکرد منظرین در حفظ و مدیریت میراث کمک می‌کند و از سوی دیگر با توجه به ویژگی‌های بستر و زمینه‌ی موجود، ارزش‌ها و مسائلی که باید اولویت یابند و مورد توجه قرار گیرند را تعیین می‌کند.

در این بخش شیوه‌ی برنامه‌ریزی حفاظت و مدیریت منظرهای فرهنگی منطبق بر رویکرد منظرین از نگاه چهار مؤسسه‌ی برجسته‌ی بین‌المللی شامل بنیاد پارک ملی آمریکا، سازمان میراث جهانی یونسکو، سازمان محیط زیست جهانی و چارچوب کنوانسیون منظر اروپایی اتحادیه اروپا، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند.

بنیاد پارک ملی آمریکا در تدوین راهنمایی برای حفاظت منظرهای فرهنگی، با تمرکز بر منظرهای تاریخی در برابر منظرهای فرهنگی این مجموعه‌ها را شامل چهار دسته‌ی منظرهای تاریخی، منظرهای انسانی، منظرهای تاریخی طراحی‌شده و منظرهای بومی - تاریخی طبقه‌بندی می‌کند. تعریفی که این مؤسسه از منظرهای فرهنگی ارائه می‌دهد برابر با «منطقه‌ای جغرافیایی دارای منابع فرهنگی، طبیعی، حیات وحش و حیوانات اهلی، به همراه رویدادهای تاریخی، فعالیت‌ها و یا نمایش سایر ارزش‌های فرهنگی یا زیبایی‌شناسانه» است (Birnbbaum, 1994, p. 1). همان‌گونه که در (شکل ۲) قابل مشاهده است این سازمان برنامه‌ی مدیریتی خود را در پنج مرحله تنظیم نموده است؛ که در آن به ابعاد مختلفی نظیر مستندنگاری و مطالعات تاریخی، ارزیابی و آسیب‌شناسی و تدوین پلان مدیریتی تمرکز داشته است. آنچه در برنامه‌ی مدیریتی این سازمان بیش از همه رؤیت می‌شود اهمیت مستندنگاری پیشینه تاریخی و وضعیت موجود

شکل ۱: سیر تحول مفهوم منظر فرهنگی از گونه‌ای میراثی به رویکردی در حفاظت از میراث فرهنگی

شکل ۲: اصول حفاظتی، بنیاد یارک ملی، آمریکا

منظرهای فرهنگی است.

در مقایسه با چارچوب پیشین، سازمان میراث جهانی یونسکو حفاظت از مدیریت منظرهای فرهنگی را صیانت از ارزش برجسته‌ی جهانی برای نسل‌های حال و آینده معرفی می‌کند و کنترل و هدایت تغییرات را به صورتی که حافظ ارزش‌های آن باشند از وظایف مدیریت به شمار می‌آورد. این سازمان در راستای مدیریت منظرهای فرهنگی نیز دستیابی و کاربست چارچوبی برای آگاهی و راهنمایی بسیاری از اقدامات را در طول سالیان متمادی ضروری می‌خواند و اتخاذ رویکردی مناسب که به موجب آن توافق میان ذی‌نفعان اصلی و فعالان به منظور هویت‌بخشی و به‌کارگیری ابزارهای سنجش متنوع را الزام‌آور می‌داند. برنامه‌ی مدیریتی این سازمان مطابق با (شکل ۳) در هشت گام و مبتنی بر اصولی بنیادین تدوین شده است. مراحل مدیریت و برنامه‌ریزی منظرها در این سازمان با برنامه‌ریزی و توافق اولیه بر سر مراحل پیشبرد طرح و سپس شناخت و توسعه‌ی نگاه مشترک، تعریف اهداف مدیریتی و تدوین راهبرد ویژه‌ی عملیاتی ادامه یافته و در نهایت به پایش و بازنگری راهبردهای مدیریتی ختم می‌شود.

بحث منظرهای فرهنگی در نظر سازمان حفاظت محیط زیست جهانی اندکی متفاوت با سایر سازمان‌ها است. این سازمان منظرهای فرهنگی را به عنوان زیرمجموعه‌ی منظرهای حفاظت‌شده، به صورت بازتابی از تعامل سنتی میان مردم ساکن در آن و محیط‌زیست پیرامونی‌شان و محلی برای مدیریت جامعه‌محور معرفی می‌کند (Mitchell, 2003: 34 p). به منظور مدیریت و برنامه‌ریزی حفاظت منظرهای فرهنگی مطابق با اصولی دوازده‌گانه این سازمان در طی سه

مرحله و ۱۲ گام با شروع برنامه‌ریزی ابتدا به تصمیم‌گیری برای شناخت و گردآوری اطلاعات و ارزیابی داده‌ها و منابع و سپس به آسیب‌شناسی و توسعه دیدگاه مدیریتی و راهبردهای مدیریتی پرداخته است. در ادامه این دستورالعمل به منظور پیشبرد اجرای پلان مدیریتی پس از بحث و آماده‌سازی پلان، آن را به اجرا گذاشته و در نهایت مطابق با (شکل ۴) به دنبال بازنگری در تصمیمات و پلان اجرایی است.

در نهایت نیز کنوانسیون منظر اروپایی به عنوان یکی از مهم‌ترین معاهدات بین‌المللی که به توجه همه‌جانبه به حفاظت مناظر از جمله منظرهای شهری، روستایی، ساحلی و منظرهای دارای ویژگی‌های زیبایی‌شناسانه یا فاقد ویژگی‌های خاص پرداخته است تا به‌وسیله‌ی مراقبت، برنامه‌ریزی و مدیریت منظرها مبتنی بر یک رابطه‌ی متوازن و متعادل میان نیازهای اجتماعی، فعالیت‌های اقتصادی و محیط زیست به توسعه پایدار دست یابد (Council of Europe, 2000). برنامه‌ی مدیریتی حفاظت منظرهای فرهنگی مورد نظر این کنوانسیون در طی سه مرحله و ده گام تنظیم شده است. مطابق با (شکل ۵)، در دو گام اول این معاهده به دنبال تنظیم اقدامات دولتی در خصوص یکپارچه‌سازی مناظر و بازشناخت قوانین است. در مرحله‌ی بعد با تأکید بر شناسایی، ارزیابی منظر و تعیین اهداف در مسیر مدیریت و مراقبت از این مناظر قدم برداشته شده است. در نهایت نیز پایش تغییرات در نتیجه‌ی اعمال و اجرای برنامه‌ی مدیریتی را پیشنهاد می‌دهد. همچنین این کنوانسیون بر همکاری و مشارکت اروپا در جهت تأمین اقدامات جمعی تأکید بسیاری می‌کند.

به‌طور کلی، بررسی رویکرد برنامه‌ریزی مدیریت و حفاظت

۱. اصل یک: مردم در تعامل با منظرهای فرهنگی، اصلی‌ترین ذینفعان برای نظارت‌کنند.
۲. اصل دو: مدیریت موفق، مدیریتی شفاف و همه‌جانبه است و آذره آن به کمک (در راستای) بحث و توافق میان ذینفعان طبیعی شکل می‌گیرد.
۳. اصل سه: ارزش منظر فرهنگی برپایه تعامل میان مردم و محیط زیست پیرامونشان است و تمرکز مدیریت بر روابط میان آن‌هاست.
۴. اصل چهار: تمرکز مدیریت بر راهبردهای تغییر به‌منظور پایداری ارزش‌های منظرهای فرهنگی است.
۵. اصل پنج: مدیریت منظرهای فرهنگی پوسته (یکپارچه‌شده یا) بهتر معنای بزرگتری است.
فرمان شش: مدیریت موفق منظر به حیثیتی در جامعه‌ای پایدار می‌شود

اصول برنامه‌ریزی مدیریتی منظرهای فرهنگی یونسکو:

مرحله هشتم	مرحله هفتم	مرحله ششم	مرحله پنجم	مرحله چهارم	مرحله سوم	مرحله دوم	مرحله اول
بازنگری راهبردهای مدیریتی	پایش اثرات ارزیابی اجرا	اجرای راهبرد مدیریتی	اتخاذ راهبرد مدیریتی	تعریف اهداف مدیریتی	توسعه و گسترش نگاه مشترک	شناخت منظرهای فرهنگی	برنامه‌ریزی اولیه
- تصمیم‌گیری بر سر زمان تجدید - بازنگری راهبردهای مدیریتی و برنامه مدیریتی	- پایش اثرات راهبرد مدیریت - ارزیابی و مدیریت تطبیقی‌پذیر - در ارتباط با آیین چگونگی حفاظت از ارزش‌های میراثی منظر فرهنگی - میزان موفقیت عملکرد راهبردهای مدیریتی اجرایی	- هماهنگی یکپارگی و اجرای راهبرد مدیریتی	- معرفی و شناخت حق انتخاب‌های موجود و توافق بر سر راهبرد مدیریتی با نظرگیری ویژگی‌های زیر: ۱. میزان و نوع منابع طبیعی و تاریخی ۲. ارزش‌های فرهنگی و تاریخی ۳. اثرات اجتماعی ۴. برنامه‌ریزی برای مدیریت نیروی انسانی ۵. فرآیندهای برای همکاری مردم ۶. ادغام مردم به‌عنوان یکی از اهداف ۷. فرآیندهای برای آموزش و توانمندسازی ۸. فرآیندهای برای همکاری با نهادهای دولتی و خصوصی	- تعریف اهداف مدیریتی و شناخت اهداف مشترک - شناخت اهداف مدیریتی بر پایه اولویت‌ها و دیدگاه مشترک - بررسی فرصت‌ها و چالش‌ها، نظرات و فشارهای ناشی از - یکپارچه‌سازی چشم‌اندازهای تمامی ذینفعان اصلی این مناظر - با ویژگی‌ها و اهداف مورد نظر مدیریت حفاظتی	- توسعه و گسترش نگاهی مشترک برای آینده - ایجاد ذک و شناخت مشترک - از چگونگی اهمیت منظر فرهنگی - یکپارچه‌سازی چشم‌اندازهای اجتماعی و اقتصادی - تعیین جایگاه دقیق ارزش‌های میراثی و به‌طور خاص تعریف ارزش برجسته جهانی	- ذک و شناخت منظر فرهنگی و ارزش‌های آن - مستندسازی و ارزیابی ویژگی‌ها - خصوصیات مختلف زیست محیطی، فرهنگی، تاریخی، اجتماعی و اقتصادی - تعیین جایگاه دقیق ارزش‌های میراثی و به‌طور خاص تعریف ارزش برجسته جهانی	- توافق بر سر رویکرد و برنامه‌ریزی کار: - فراهم آوردن ذینفعان، افراد محلی، متخصصان و گروه‌های مختلف جهت شرکت در روند برنامه‌ریزی.

شکل ۳: اصول حفاظتی بنیاد سازمان میراث جهانی یونسکو

با نوع رویکرد و نگاه خود در چارچوب مدون، مراحل ویژه‌ای اهمیت دارند. البته برخی از گام‌های پیشنهادی برای هر چهار مؤسسه مشترک هستند؛ این گام‌ها که به اشکال متفاوت ولی با درون‌مایه‌ی مشترک تنظیم شده‌اند، شامل لزوم توجه به عملیات مستندنگاری و فهرست‌برداری، ارزیابی وضعیت با توجه به اهداف و چالش‌های موجود، ضرورت تهیه پلان جامع مدیریتی و برنامه‌ریزی و پایش تغییرات پس از اجرای برنامه عملیاتی می‌شوند. همچنین معیارهایی نظیر مشارکت مردم در امر حفاظت و برنامه‌ریزی، شناخت و ارزیابی دقیق ارزش‌ها و خوانش کیفیت‌های موجود، مدیریت همه‌جانبه و شفاف، تأکید بر تعامل میان مردم و محیط زیست، توجه بر مدیریت تغییرات با تأکید بر بقای ارزش‌ها در میان هر چهار مؤسسه از جمله معیارهای کلیدی در برنامه‌ریزی حفاظت و مدیریت با رویکرد منظرین بوده‌اند.

با این وجود، تفاوت‌های جزئی، مبتنی بر نوع فعالیت و حوزه‌ی فعالیتی هر مؤسسه نسبت به دیگری وجود دارد. در این خصوص، کنوانسیون منظر اروپایی بر بازشناخت قوانین و مقررات دولتی

منظرین هر چهار مؤسسه نشان می‌دهد که همه‌ی این نهادها ساختار برنامه‌ریزی را یک فرآیند ارزش‌مینا، فرآیندی برگشت‌پذیر و متوالی، جامع و پویا می‌شناسند که ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، آموزشی و مدیریتی را دربرمی‌گیرد. این درحالی است که بنیاد پارک ملی آمریکا به‌طور جانبی بر اتخاذ رویکردی میان‌رشته‌ای تأکید دارد. یونسکو بر ساختارمندی فرآیند و ویژگی از پیش تعیین‌شده بودن این فرآیند اشاره می‌کند؛ و سازمان حفاظت محیط زیست مانند یونسکو بر تمرکز بر جامعه و اهداف از پیش تعیین شده اصرار می‌ورزد و البته رویکرد کنوانسیون منظر اروپایی، رویکردی مجزا از سه نهاد دیگر است که فرآیند مدیریت و برنامه‌ریزی مناظر را فرآیندی دوگانه به صورت موازی و هم‌زمان معرفی می‌کند (McClelland & Melnick, 1999; Council of Europe, 2000; UNESCO, 2001; Dudley, 2008).

مطالعه‌ی دستورالعمل‌های حفاظتی این چهار مؤسسه در قیاس با هم نشان از آن دارد که در هر کدام از این مؤسسات مطابق

شکل ۴: اصول حفاظتی سازمان حفاظت محیط زیست

و همکاری نهادهای مختلف، مشارکت ذی‌نفعان مختلف در تمامی مراحل و اهمیت آموزش و پژوهش و ارتقا آگاهی عمومی تأکید دارد (Council of Europe, 2000). درحالی که برای سازمان محیط زیست کلیدی‌ترین مؤلفه «پاسخی» است که به متخصص (برنامه‌ریز میراث) امکان اصلاح عملیات را با تکیه بر تجارب در آینده می‌دهد. این سازمان بر این عقیده است که پاسخ مورد نظر می‌تواند به‌عنوان «چرخه‌ی کیفی» شناخته شود و ارزیابی اقتصادی نتیجه‌ی فعالیت‌ها اهمیت بسیاری در آن دارد (Dudley, 2008). سازمان میراث جهانی یونسکو برنامه‌ریزی مدیریتی موفق را در گرو وجود نگاه رو به آینده در برنامه‌ریزی و شناسایی دقیق موضوعات می‌داند تا به‌خوبی بتواند زنجیره‌ی علل و معلول‌ها را در کنار تصمیمات اخذشده ارزیابی کند. همچنین این سازمان متذکر می‌شود که فرآیند مدیریت بسیار گسترده و متنوع است؛ بنابراین، توالی این مراحل باید با پیشنهادهای از سوی ذی‌نفعان اصلی منطبق و سازگار شود تا پاسخ‌گوی نیازهای موجود در هر شرایطی باشد (UNESCO, 2001).

در خصوص بنیاد پارک ملی آمریکا، وجه افتراق این نهاد با سه نهاد موصوف پیشین، توجه آن به نوع تفسیر است. این مؤسسه تأکید دارد که تفسیر منظر، «فرآیندی است که در آن مشاهده‌کننده منظر را به صورت موجودیت آن در طی یک دوره‌ی دارای اهمیت یا در طی تکامل آن تا جایگاه کنونی‌اش، تجربه می‌کند» (McClelland & Melnick, 1999, p. 10). در نهایت به نظر می‌آید که مهم‌ترین عمل در اتخاذ راهبردی عملیاتی و توسعه پلان مدیریتی برای بنیاد پارک ملی آمریکا، تضمین بقای ویژگی‌های موجود منظر فرهنگی است که خود شامل نگهداری حفاظتی، پایش و کنترل تغییرات در

طی فرآیند پژوهش و مدیریت به‌ویژه برای برنامه‌ریزی‌های طولانی مدت است. در میان چهار نهاد مورد بررسی تنها بنیاد پارک ملی آمریکا است که از ابزاری خاص برای پیشبرد اهداف خود در مدیریت منظر بهره می‌جوید. این مؤسسه از دو نرم‌افزار کامپیوتری با عنوان برنامه‌ی مدیریت نگهداری و برنامه‌ی ارزیابی شرایط و فهرست‌برداری برای کنترل بهتر شرایط موجود و گزارش منظر فرهنگی بهره می‌گیرد. «گزارش منظر فرهنگی گزارش اولیه‌ای است که تاریخ، ارزش، اهمیت و اقدامات منظر فرهنگی را مستند می‌کند و تاریخ و یکپارچگی منظر را شامل هرگونه تغییری در بستر جغرافیایی، ویژگی‌ها، مصالح و کاربردها معرفی و ارزیابی می‌کند» (McClelland & Melnick, 1999, p. 2).

با توجه به (جدول ۱) سه دستورالعمل یونسکو، کنوانسیون منظر اروپایی و بنیاد پارک ملی آمریکا به‌طور واضح منظر را به مثابه میراث، در تعیین و تدوین چارچوب حفاظت و برنامه‌ریزی، در نظر گرفته‌اند؛ درحالی که سازمان بین‌المللی حفاظت از محیط زیست به منظر، به عنوان یک منبع انرژی و زیستی نگاه می‌کند. تمایز دیدگاه نخست یعنی منظر به مثابه میراث، در این است که نگاهی مبتنی بر تجربیات تاریخی از گذشته تا حال حاضر به منظرهای فرهنگی اعم از منظرهای شهری، روستایی و روزمره می‌اندازد؛ درحالی که دیدگاه منظر به مثابه منبع انرژی و زیستی، تمرکز خود را به شخصیت و چرخه‌های زیست محیطی منظر معطوف می‌دارد. با توجه به پویایی و تداوم زندگی منظرهای فرهنگی، واضح است که مدیریت باید مبتنی بر وجود اطلاعات کافی و متناسب از شرایط کنونی نمونه‌ی مورد مطالعه باشد (Stenseke, 2016).

شکل ۵: اصول حفاظتی کنوانسیون منظر اروپایی

جدول ۱: مقایسه چارچوب برنامه‌ریزی حفاظت از میراث فرهنگی با رویکرد منظرین توسط چهار نهاد بین‌المللی مختلف

سازمان / مؤسسه	نوع رویکرد	ویژگی‌ها	نوع نگاه
بنیاد پارک ملی آمریکا	رویکرد میان‌رشته‌ای و جامع	- تمرکز بر منظرهای تاریخی؛ - عدم وجود توالی بین گام‌های مختلف؛ - انتشار گزارش منظر فرهنگی برای تعیین تاریخ، یکپارچگی و ارزش معنایی منظر فرهنگی.	منظر به عنوان میراث
سازمان میراث جهانی یونسکو	- فرآیندی ساختاریافته، نظام‌مند، جامع‌نگر و پویا است - مدیریت کارا و فعالیتی - چرخشی متشکل از راهبردهای طولانی مدت تا روزانه است.	- هدف از مدیریت منظرهای فرهنگی صیانت از ارزش‌های برجسته جهانی؛ - ارزیابی ارزش‌های منظر فرهنگی و مطابقت آن با راهبردهای مدیریتی؛ - مدیریت انطباق‌پذیر و ارزیابی شرایط و پایش تغییرات؛ - اجرای برنامه‌های راهبردی به کمک طیف وسیعی از فعالیت‌ها و اصول و چارچوب‌های قانونی؛ - توالی مراحل باید منطبق با پیشنهادات ذی‌نفعان اصلی و سازگار و پاسخگوی نیازهای آن‌ها باشد.	تغییر پارادایم از «منظر به مثابه میراث» به «منظر به مثابه رویکرد حفاظت»
سازمان بین‌المللی حفاظت از محیط زیست	- حفاظت فرآیندی حاضر در بطن زندگی روزمره - رویکرد فعالانه - نگاه جامع‌نگر - برنامه‌ریزی، فرآیندی چرخه‌ای است. - رویکرد منظم، نظام‌مند و منطقی - انجام مراحل طبق توالی اهمیت دارد، لیکن همیشه بهترین کار نیست.	- حفاظت و صیانت از ارزش‌ها و دارایی‌های موجود؛ - توجه به فرآیند برنامه‌ریزی انطباق‌پذیر به‌منظور تضمین اجرای سیاست‌ها و کنش‌های ویژه درون منظر؛ - اساسی‌ترین نکته در فرآیند دریافت پاسخ توسط برنامه‌ریزان برای اصلاح عملیات در آینده؛ - ضرورت انجام چرخه‌ای کیفی که در آن پایش و بازنگری طرح‌های پیشنهادی تضمین گردد؛ - ضرورت اتخاذ راهبردهای واقع‌گرایانه، اقتصادی و مؤثر به همراه مدیریت منعطف و سازگار با شرایط متغییر محیطی؛ - در طی فرآیند حفاظت از منظر نه تنها زمین با منابع ژنتیکی روی آن حفظ می‌شوند بلکه دانش محلی مورد نیاز برای مراقبت از آن‌ها و میراث فرهنگی نیز حفظ می‌شود؛ - مزایای اقتصادی مستقیم و غیرمستقیم حفاظت از منظرهای فرهنگی در کنار بهبود هویت محلی و منطقه‌ای؛ - لزوم ایجاد مکانیزم‌هایی برای تصمیم‌گیری عادلانه و مداخله عمومی در تمامی فعالیت‌ها به نفع مزایای غیرمستقیم اجتماعی.	منظر به عنوان منبع زیستی
کئوانسیون منظر اروپایی - اتحادیه اروپا	فرآیندی متوالی، مسئولانه و یکپارچه	- تقویت کیفیت همه مناظر شامل منظرهای شهری، روستایی، ساحلی و روزمره؛ - تأکید بر وجود رابطه متعادل و متوازن برای حل نیازهای اجتماعی، فعالیت‌های اقتصادی و محیط زیستی توسعه پایدار با حفاظت از منظرهای فرهنگی؛ - یکپارچه‌سازی فعالیت‌های بخش‌های عمومی؛ - وظیفه اصلی بازساخت جایگاه منظرها در قوانین محلی و یکپارچه‌سازی ملاحظات منظرین در سیاست‌ها و به اشتراک‌گذاری و پایش تجارب عملی موفق؛ - لزوم توجه به مشارکت عمومی، مشارکت مردم محلی و قدرت‌های منطقه‌ای؛ - اهداف کیفی منظرین در ارتباط با ابزارهای مناسب برای مراقبت، برنامه‌ریزی و مدیریت منظر.	منظر به عنوان میراث

در این جا رویکرد عمده‌ی چهار دستورالعمل مورد بررسی تا حدودی مشابه است؛ لیکن با نگاه کلی به مؤلفه‌ها و مراحل مهم در روند مدیریت و برنامه‌ریزی حفاظت منظرهای فرهنگی می‌توان به این نتیجه رسید که در تدوین برنامه‌ی مدیریت جامع منظر فرهنگی باید شخصیت هر منظر فرهنگی و بستر آن را به‌طور ویژه مورد توجه قرار داد. بدین ترتیب بر اساس مقایسه‌ی چهار رویکرد معرفی شده توسط نهادهای مختلف، چارچوب مفهومی پیشنهادی پژوهش حاضر برای مدیریت منظرهای فرهنگی مشتمل بر نه گام است. با توجه به بررسی دستورالعمل‌های بین‌المللی آن‌چه در تدوین این چارچوب باید مورد توجه قرار گیرد توالی اقدامات مختلف در زمینه‌ی مدیریت منظر است که شامل طیف وسیعی از اقدامات، از انجام توافقات اولیه در خصوص منابع مالی تا حدود مدیریتی و تأسیس مرکز مدیریتی را در برمی‌گیرد؛ که به تدریج فعالیت‌ها به بُعد برنامه‌ریزی برای مدیریت منظر نزدیک می‌شوند. دو اصل مهم در حین پیاده‌سازی چارچوب، لزوم توجه به یکپارچگی با برنامه‌های مدیریتی فرادست با توجه به زمینه‌ی هر محوطه و تدوین برنامه‌ی جامعی برای آموزش و مشارکت ذی‌نفعان به صورت هم‌زمان و در راستای تحقق بخشی به برنامه‌ها است (شکل ۶).

۵. شناخت مورد پژوهی: منظر فرهنگی میمند

در جنوب شرقی ایران، در استان کرمان قلمرو طبیعی-

فرهنگی منحصر به فردی در دامنه‌ی کوه «شیرکوه»، به نام میمند واقع شده است. در سال ۲۰۱۵ میلادی منظر فرهنگی میمند توانست به عنوان منظر فرهنگی تکامل یافته و با معیار ارزش برجسته‌ی جهانی ۷ به فهرست میراث جهانی وارد شود. در بیانیه‌ی ارزش برجسته‌ی جهانی آن آمده است که: «منظر فرهنگی میمند در بخش غربی استان کرمان در جنوب شرق ایران واقع شده است. منطقه‌ای قرار گرفته بر دامنه‌ی کوه‌های مرکزی ایران، کوه شیرکوه که محدوده را از سمت شمال، شرق و غرب احاطه کرده است و تا حدود ۲۶۰۰ متر ارتفاع می‌گیرد (حدود ۴۰۰ کیلومترمربع). تفاوت ارتفاع در منظر حدود ۱۰۰۰ متر از شمال به جنوب، وضعیت متنوع آب‌وهوایی را به وجود آورده است که می‌تواند برای شرایط زندگی در فصول مختلف مطلوب باشد. میمند منطقه‌ای بکر است که شواهدی برای فرم‌های متنوع تعامل انسان و طبیعت را در طول هزاران سال دربرمی‌گیرد. در واقع یک نمونه‌ی استثنایی و برجسته از منظرهای فرهنگی‌ای است که در آن مهاجرت فصلی و درونی سه مرحله‌ای به شکل سنتی تا به امروز ادامه دارد. نقطه‌ی کانونی در بخش مرکزی منظر فرهنگی، روستای دست‌کند میمند است که نوع متفاوتی از اقامت زمستانی، به شکل خانه‌های غاری که در دامنه‌ی طبیعی حفاری می‌شوند را به نمایش می‌گذارد (روستای دست‌کند میمند). ذیل جابجایی فصلی، دام به سوی ارتفاعات

افزایش آگاهی و شناخت در کنار آموزش و مهارت‌ورزی

مرحله ششم	مرحله پنجم	مرحله چهارم	مرحله سوم	مرحله دوم	مرحله اول
پایش تغییرات	پیاده‌سازی و اجرای برنامه	هدف‌گذاری و ارائه برنامه مدیریتی	ارزیابی و معیاردهی	مستندسازی و شناخت	برنامه‌ریزی اولیه
- پایش و ارزیابی نتایج نهایی حاصل از پیشرفت حاصل از کار - بازنگری در تصمیمات مدیریتی با همکاری و مشارکت جامعه محلی و تمامی ذی‌نفعان - پایش و کنترل تغییرات	- نگهداری حفاظتی - اجرای راهبرد مدیریتی انتخابی - اجرای پلان مدیریتی	- تعریف اهداف مدیریتی - طبقه‌بندی و بسط حق انتخاب - اتخاذ راهبردهای مدیریتی با مشارکت مردمی - آماده‌سازی پلان پیش‌نویس مدیریتی - مشورت بر سر پلان مدیریتی با مشارکت مردمی - ثبت گزارش‌های حاصل از مشورت‌ها - توافق بر سر اهداف و پلان مدیریت - توسعه پلان مدیریتی حفاظتی و اتخاذ راهبرد مناسب به همراه مشارکت	- تعیین ارزش برجسته جهانی محوطه با همکاری افراد محلی - ارزیابی یکپارچگی و ارزش معنایی منظر فرهنگی با همکاری افراد محلی - ارزیابی آسیب‌ها و شرایط موجود منظر فرهنگی - ارزیابی داده‌ها و منابع گردآوری شده - شناسایی و ارزیابی فرصت‌ها و تهدیدها	- پژوهش تاریخی و مطالعه اسناد دست اول و دوم تاریخی - مطالعه وضعیت حاضر منظر فرهنگی براساس داده‌های تصویری و رسانه‌ای - بازدید و بررسی میدانی - نقشه‌برداری و تهیه پلان - وضع موجود در صورت نیاز - شناسایی ارزش‌ها و آسیب‌های بالقوه و بالفعل منظر فرهنگی	- تعیین گروه برنامه‌ریزی - تعیین وظایف و فرآیند مدیریتی - تشکیل گروه‌های تسهیل‌گری برای تسهیل مشارکت مردم محلی و ذی‌نفعان

بازشناخت منظر در قوانین به منظور یکپارچه‌سازی برنامه مدیریتی با چارچوب‌های برنامه‌ریزی گسترده

شکل ۶: چارچوب مفهومی پیشنهادی برای برنامه‌ریزی مدیریت و حفاظت از منظرهای فرهنگی مبتنی بر بازخوانی و واکاوی چارچوب‌های مدیریتی چهار نهاد حفاظتی بنیاد پارک ملی آمریکا، سازمان میراث جهانی یونسکو، سازمان بین‌المللی حفاظت از محیط زیست و کنوانسیون منظر اروپایی اتحادیه اروپا برای منظرهای فرهنگی

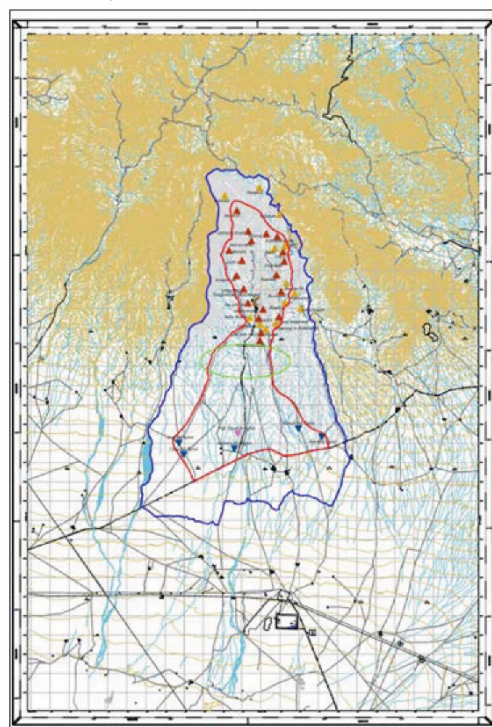
ساکنان است» (ص ۱۰۳). منظر فرهنگی میمند لایه‌های متنوعی از میراث طبیعی و انسان‌ساخت و همچنین تعامل ویژه‌ی هر دو طبیعت و انسان را شامل می‌شود (شکل ۷). میراث انسان‌ساخت منظر فرهنگی میمند فضاهای غیرمنقول مسکونی و غیر مسکونی‌ای را در بردارد که بستری را برای تولید آثار منقول و همچنین خصیصه‌های میراث ناملموس پدید آورده است. به‌طور کلی این میراث انسان‌ساخت شامل سه مجموعه‌ی زیستی آغل‌ها، احشام و باغات است که حول مرکزیت روستای دست‌کند میمند شکل گرفته‌اند (شکل ۸).

۵-۱. چارچوب برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند

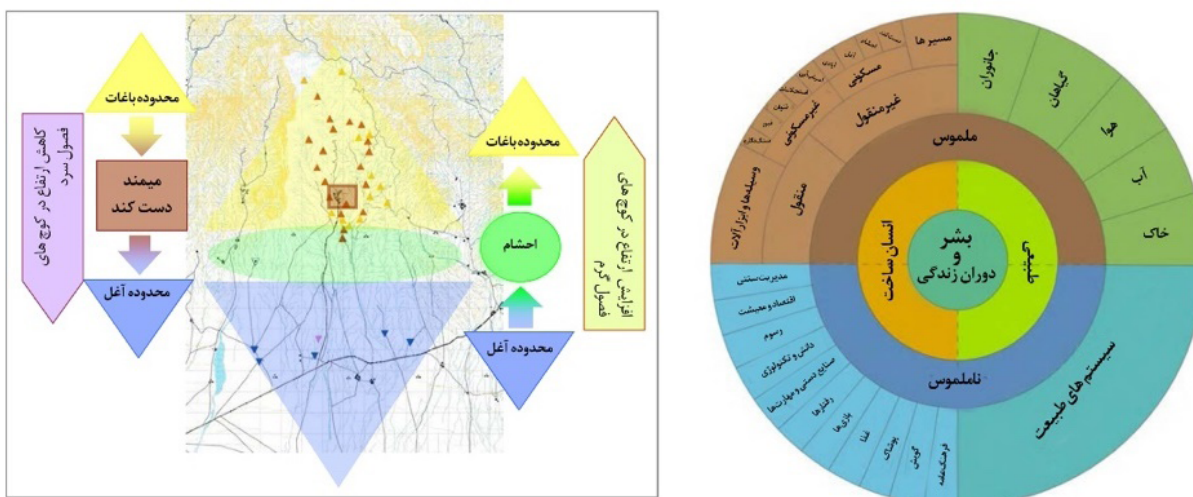
در این بخش بر اساس اسناد کتابخانه‌ای و همچنین مصاحبه با کارشناسان پایگاه میراث جهانی منظر فرهنگی میمند، تلاش شده است تا چارچوب برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند شناسایی شود. آن‌گونه که از مستندات مشخص است نمی‌توان یک فرایند خطی، مطابق با استانداردهای برنامه‌ریزی حفاظت از منظرهای فرهنگی در سطح جهانی را در این زمینه شناسایی نمود. در ۲۵ مهر ۱۳۸۰ سازمان

بالاتر یا پایین‌تر، بر اساس الزامات منظر فرهنگی، حرکت می‌کند تا همه‌ی نیازهای انسان و حیوان تأمین شود. در واقع این قلمرو توسعه‌ی تدریجی تنوع وسیعی از انواع مختلف پناهگاه‌های انسان و حیوان (سر آغل، سر باغ و احشام) همراه با یک سازگاری ویژه سبک زندگی را در برمی‌گیرد» (Ichheto, 2012).

همان‌گونه که در ارزش برجسته‌ی جهانی منظر فرهنگی میمند به آن اشاره شده است خصیصه‌های کوچ و دامداری به نوعی در تمامی لایه‌های ملموس و ناملموس منظر فرهنگی میمند قابل ردیابی هستند. در این خصوص اشرفی (۲۰۲۰)، پژوهش‌گر معماری دست‌کند و مدیر سابق محوطه‌ی میراث جهانی منظر فرهنگی میمند، بیان می‌دارد: «زندگی ساکنین میمند نوعی درون کوچ ویژه است که در سه دوره در یک سال و در مساحتی حدود ۱۲۰۰۰ هکتار انجام می‌شود. این استقرار شامل سه سکونت‌گاه فصلی در سه دوره است. در دوره‌ی اول، چهار ماه سال در سر آغل‌ها در دشت خاتون‌آباد، مساکن نیمه‌فرورفته در زمین، در دوره‌ی دوم باغات و در دوره‌ی سوم، چهار ماه آخر سال، روستای دست‌کند میمند اقامت‌گاه

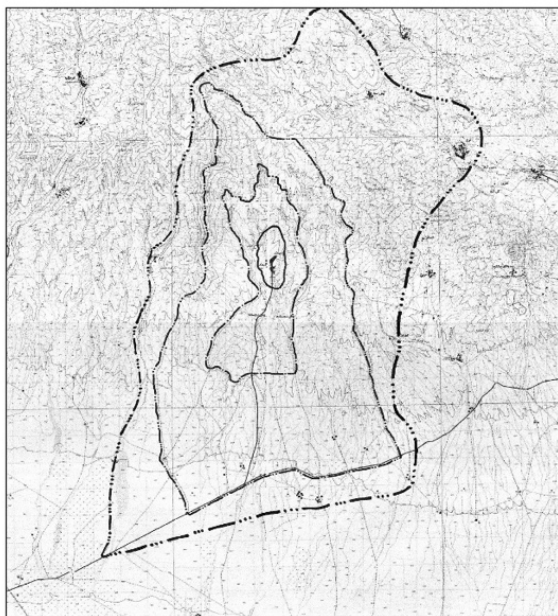

شکل ۷: عرصه، حریم و خصیصه‌های اصلی منظر فرهنگی میمند (Ichheto, 2012, p. 7)

شکل ۸: کوچ و لایه‌های مختلف منظر فرهنگی میمند (ICHHTO, 2012: 361; Appendix II: 28)

روشی کامل‌تر پیگیری نماید» (Ichheto, 2012, p. 348). پس از گام اول، با توجه به تهدیداتی که بیان شد، با تکیه بر شناسایی اولیه‌ی محوطه، عرصه و حریم منظر فرهنگی میمند به منظور ثبت این محوطه در فهرست آثار ملی و حمایت از آن تعیین شد (شکل ۹). چند سال بعد از ثبت و با توجه به برنامه‌ریزی برای ورود منظر فرهنگی میمند به فهرست میراث جهانی زون‌بندی عرصه و حریم به‌روز گردید (Ichheto, 2012, p. 7).

شکل ۹: نقشه عرصه و حریم اولیه‌ی منظر فرهنگی میمند (حریم درجه ۱، ۲ و ۳) (Ashrafi, 2015)

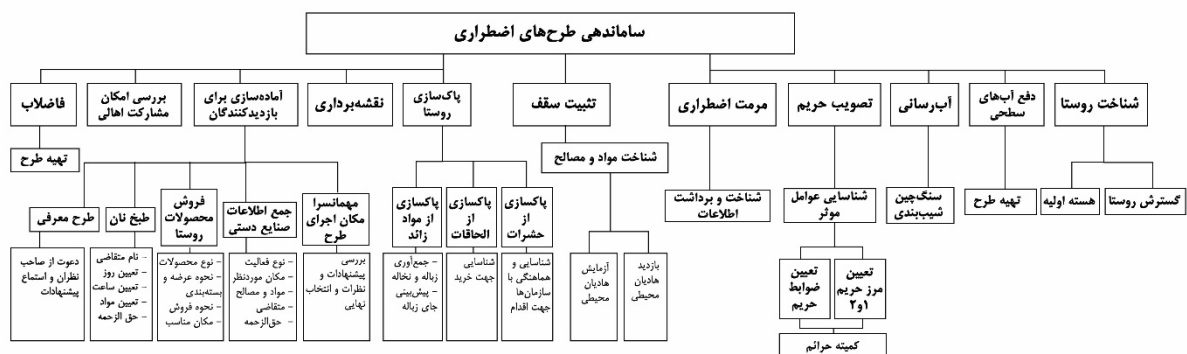
میراث فرهنگی کشور (وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی کنونی) به‌طور رسمی تحت عنوان «پروژه‌ی بزرگ میمند» وارد منظر فرهنگی میمند شد. تا قبل از این زمان تنها در دهه‌ی پنجاه شمسی دانشگاه تهران و تحت مدیریت دکتر غلام‌علی همایون اقدامات پژوهشی- مطالعاتی نسبتاً گسترده‌ای در مورد روستای میمند انجام پذیرفته بود (Eghtesadi, 2006). در پروژه‌ی بزرگ میمند اقدامات مدیریتی به شکلی تقریباً موازی و بدین شرح انجام پذیرفته‌اند: (۱) پایگاه میراث به منظور پیشبرد اقدامات تأسیس می‌شود؛ (۲) کمیته‌ی راهبری متشکل از متخصصین به منظور هم‌فکری و هدایت اقدامات آتی تشکیل می‌گردد؛ (۳) شناخت اجمالی منظر با همکاری متخصصین و مردم محلی انجام می‌پذیرد (H. Ebrahimi, (personal communication, October 20, 2019)). در خصوص ضرورت تشکیل پایگاه میراث فرهنگی میمند در پرونده‌ی ثبت جهانی عنوان شده است که «با توجه به فاصله‌ی میان محوطه و اداره کل میراث فرهنگی استان کرمان و اهمیت و وسعت منظر فرهنگی میمند، این اداره کل نمی‌توانست کنترل و نظارت کامل و مناسب روی محوطه‌ی میمند داشته باشد. تهدیدات ناشی از ساخت هتل بر روی تپه‌های مشرف بر میمند انگیزه‌ی دیگری برای مقامات عالی‌رتبه‌ی سازمان میراث فرهنگی کشور بود تا مجوز لازم را برای تشکیل پایگاه میراث فرهنگی محلی صادر کنند. این پایگاه محلی می‌تواند اقدامات حفاظت و باززنده‌سازی را با

در گام سوم برنامه‌ریزی اقدامات در قالب سه گروه ساماندهی - طرح‌های اضطراری (شکل ۱۰)، اقدامات کوتاه مدت و میان مدت دسته‌بندی شدند (Eghtesadi, 2006). بعدها در پرونده‌ی نامزدی میمند برای ثبت در فهرست میراث جهانی اقدامات بلند مدت نیز به این سه گروه اضافه گردیده است. با توجه به فقدان نقشه‌های دقیق از روستای دست‌کند میمند، موازی با برنامه‌ریزی اقدامات و در پیش‌نیاز اقدامات اضطراری، فرایند نقشه‌برداری به سرعت آغاز می‌شود. طرح‌های اضطراری در این زمینه شامل شناخت روستا، آبرسانی، دفع آب‌های سطحی، تصویب حریم، مرمت اضطراری، تثبیت سقف، پاکسازی روستا، نقشه‌برداری، آماده‌سازی جهت بازدید بررسی امکان مشارکت اهالی و برنامه‌ریزی فاضلاب روستا می‌شود (Eghtesadi, 2006).

در این گام همچنین سعی بر آن بوده است مطالعات شناخت هم‌زمان با مداخلات مرمتی ساختارهای معماری و بهبود و ارتقاء زیرساخت‌ها پیگیری شود. یکی از مهم‌ترین اقدامات در این مرحله تهیه‌ی طرح آزادسازی یا به عبارت دیگر «خالص‌سازی» محوطه‌ی روستای میمند است که با ادعای این‌که عناصر معاصر اصالت و یکپارچگی روستا را خدشه‌دار نموده‌اند تهیه گردیده است (Eghtesadi, 2006). با این‌که در مرحله‌ی از فرایند برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند مانند اقدامات اضطراری در مرمت کالبدی از مشارکت اهالی بهره گرفته شده است؛ اما در زمینه‌ی تهیه و تصویب ضوابط و مقررات و همچنین تهیه‌ی طرح آزادسازی و طرح‌های مشابه

ردی از مشارکت اهالی پیدا نمی‌شود. چهارمین گام از مراحل برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند به ارائه‌ی «افق آینده‌ی منظر فرهنگی میمند» اختصاص یافته است. افق آینده بر مبنای نگاه نخبه‌سالارانه‌ی «توسعه‌ی پایدار بر اساس حکمروایی مناسب» و سه استراتژی اصلی «حفاظت و ارتقا ارزش‌های زیست محیطی»، «حفظ و تقویت جامعه‌ی بومی و آموزش دانش بومی به گردشگران» و «توسعه‌ی اقتصادی با نگرش بوم‌محوری» تنظیم شده است (Eghtesadi, 2006). علاوه بر این مواردی مانند تبدیل میمند به مرکز علمی تحقیقاتی آموزش و بوم‌محور، اتصال آن به شبکه‌ی گردشگری کشور و همچنین ارائه‌ی خدمات مشاوره‌ای و کارشناسی برای سایر سایت‌های مشابه در ایران در افق آینده‌ی منظر فرهنگی میمند گنجانده شده‌اند (Eghtesadi, 2006).

به منظور دستیابی به افق ترسیمی، در گام پنجم برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی اقدامات کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت (آن‌گونه که در پرونده‌ی ثبت جهانی عنوان شده است)، در نظر گرفته شده است. اقدامات کوتاه مدت شامل چهار دسته‌ی کلی پژوهش، حفاظت و مرمت، معرفی - آموزش و گردشگری هستند؛ که پژوهش شامل اقدامات خردتری مانند زمین‌شناسی، باستان‌شناسی، مطالعات شیوه‌های دست‌کند، مطالعات معادن، مطالعات افسانه‌ها و داستان‌ها، مطالعات میمند و کودکان و شناسایی و جمع‌آوری ابزارهای سنگی است. حفاظت و مرمت شامل سه اقدام اصلی، ۱) ساماندهی (ساخت بازی کودکان، احداث پارکینگ، آغاز

شکل ۱۰: برنامه‌ریزی ساماندهی طرح‌های اضطراری در حفاظت از منظر فرهنگی میمند، (Ashrafi, 2015)

طرح‌های میان مدت در برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند سه دسته‌ی کلی حفاظت (ساماندهی، حفاظت و نگهداری و مرمت)، پژوهش و معرفی - آموزش - گردشگری را دربرمی‌گیرد. ماهیت طرح‌ها تقریباً مانند طرح‌های کوتاه مدت است با این حال اقداماتی اساسی در حوزه‌ی زیرساخت‌ها مانند سنگ‌فرش راسته‌ی اصلی، انجام شبکه‌ی برق‌رسانی، اصلاح سیستم فاضلاب و توسعه‌ی سرویس‌های بهداشتی و در حوزه‌ی گردشگری تعریف مسیر گردشگری در سطح منطقه و راه‌اندازی موزه‌ها در میان برنامه‌های پیشنهادی رؤیت می‌شوند.

با توجه به توضیحات پیشین در مجموع می‌توان تمامی مراحل پیاده‌سازی مدیریت محوطه‌ی میراث جهانی منظر فرهنگی میمند را در شش مرحله‌ی کلی، مطابق [شکل ۱۱](#)، شناسایی نمود.

ساماندهی آغل‌ها و آبادی‌ها و تجهیز و ارتقا مهمان‌سرا، (۲) حفاظت (پاکسازی از حشرات، دام، زباله و الحاقات، آغاز فاز یک ساماندهی راسته‌ی اصلی، انجام فاز یک اصلاح شبکه‌ی برق‌رسانی، انجام نشانه‌گذاری حریم و ارتقاء سیستم تولید و توزیع صنایع دستی) و (۳) مرمت (مرمت سرفه‌ها و سقف‌ها، اصلاح و توسعه‌ی سیستم سرویس‌های بهداشتی و تعویض و ساخت درهای چوبی) می‌شوند. معرفی و آموزش نیز در زمینه‌های راه‌اندازی سایت، برگزاری جلسات و دوره‌های آموزشی برای پرسنل و مردم، برگزاری همایش و نمایشگاه، تهیه‌ی طرح‌های بنیادی مرتبط با میراث معنوی، چاپ کتاب و ارتباط با سایر محوطه‌های داخلی و خارجی به کار گرفته شده است. در حوزه‌ی گردشگری نیز برنامه‌های اصلاح و تعریف مسیر گردشگری، احیاء مسیرهای قدیمی و تعیین و تجهیز پایگاه شهربابک در نظر گرفته شده‌اند.

شکل ۱۱: چارچوب کلی برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند

۵-۲. بازنگری در چارچوب برنامه‌ریزی منظر فرهنگی میمند

در این بخش تلاش شده است چارچوب کنونی برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند را از طریق مقایسه با چارچوب توسعه‌یافته بر مبنای فرایندهای برنامه‌ریزی حفاظت از منظرهای فرهنگی تجویز شده توسط نهادهای بین‌المللی ارتقاء بخشید. با این حال باید توجه داشت که از تفاوت این چارچوب‌ها می‌توان استدلال نمود که تعمیم یک فرایند به کل منظرهای فرهنگی اگر در حالت خوش‌بینانه تبعات منفی نداشته باشد، قطعاً سبب ارتقاء کیفیت منظر و حفاظت از میراث فرهنگی نیز نخواهد شد.

منظرهای فرهنگی مجموعه‌های زنده و پویایی‌اند که نمی‌توان فی‌الواقع برای آن‌ها شخصیتی اصیل بدون هیچ تغییری در گذر زمان قائل شد. از سوی دیگر نهادهای بین‌المللی بارها ضرورت چرخش از نگاهی نخبه‌سالارانه به مردم‌سالارانه در زمینه‌ی حفاظت از منظرهای فرهنگی را یادآور شده‌اند. با این حال بررسی‌های میدانی و مرور ضوابط و دستورالعمل‌های حمایتی، نشان‌دهنده‌ی نگاهی یادمانی و نخبه‌سالارانه در برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند است. این نگاه به منظر سبب پیگیری چارچوب برنامه‌ریزی‌ای شده است که در آن برخی اصول و اخلاقیات حفاظت از منظرهای فرهنگی، آن‌گونه که نهادهای بین‌المللی ترویج کرده‌اند، نادیده گرفته شده‌اند؛ بنابراین مهم‌ترین گام در بازنگری چارچوب برنامه‌ریزی منظر فرهنگی میمند توجه به این اصول و اخلاقیات است. در مرور چارچوب‌های برنامه‌ریزی، اصلی‌ترین اصول و اخلاقیات به این صورت شناسایی شده‌اند: «مدیریت مبتنی بر رویکردهای مشارکتی همه‌جانبه، تمرکز بر مدیریت تغییرات به‌جای ممانعت از تغییر، توجه بر مدیریت منعطف و انطباقی، سنجش مداوم میزان موفقیت مدیریت، افزایش آگاهی - شناخت در کنار آموزش و پایش مداوم تغییرات». از میان این موارد تنها «افزایش آگاهی - شناخت در کنار آموزش» در حفاظت از منظر فرهنگی میمند مورد توجه ویژه قرار گرفته است و بقیه‌ی موارد یا کاملاً نادیده گرفته شده‌اند یا آن‌چنان که باید به آن‌ها پرداخته نشده است. از میان این اصول مهم‌ترین آن‌ها مشارکت است. در کلیه چارچوب‌های بررسی‌شده مشارکت در سراسر مسیر فرایند برنامه‌ریزی حفاظت به عنوان اصلی

بدیهی در نظر گرفته شده است. با این حال در مدیریت منظر فرهنگی میمند تنها می‌توان ردپای مشارکت را در مرحله‌ی شناخت و برخی اقدامات مرمتی مشاهده نمود. از سوی دیگر تحت اجبار نگاهی نخبه‌سالارانه و یادمانی در منظر فرهنگی میمند می‌توان مردمانی را مشاهده کرد که مجبور شده‌اند با سازه‌ی خانه‌های خود، یا به قول خودشان کپر، مانند یادمان شاهکار خارق‌العاده، ادبیاتی که بارها در پرونده ثبت جهانی میمند به آن اشاره شده است، برخورد کنند و این شاهکار بشری را همان‌طور که هست، بدون تغییر، حفظ کنند. این درحالی است که مردمان بومی سالیان درازی با بازسازی پیایی کپر‌ها رابطه‌ای پویا با آن‌ها برقرار کرده‌اند. این مردم طبقه‌ی پایین هیچ‌وقت کپری که زندگی ساده‌ی خود را در آن می‌گذراندند شاهکار بشری نمی‌پنداشتند. البته باید توجه داشت این موضوع به معنی دست کشیدن بومیان میمند از فرهنگی که سال‌ها با آن زیسته‌اند نیست بلکه برعکس در نمونه‌های زیادی می‌توان تلاش‌های آن‌ها در جهت انتقال رسوم به نسل‌های جدید و مبارزه برای حفظ فرهنگ‌شان را مشاهده کرد.

به منظور ارتقاء چارچوب برنامه‌ریزی منظر فرهنگی میمند و در مقایسه‌ی با چارچوب توسعه‌یافته از جمع‌بندی نسخه‌های بین‌المللی یک چارچوب ۱۴ مرحله‌ای (شکل ۱۲) پیشنهاد گردیده است. در این زمینه شش مرحله‌ی «برنامه‌ریزی و اقدامات مقدماتی، اقدامات حمایتی اولیه، شناخت و مستندنگاری، تدوین چشم‌انداز، تهیه‌ی طرح‌های مدیریتی و پیاده‌سازی آن‌ها» چارچوب کنونی حفاظت از منظر فرهنگی میمند با چارچوب‌های جهانی مشابهت داشته‌اند. با این حال برخلاف رویه‌ی تجویزی چارچوب‌های بین‌المللی پس از شناخت و مستندنگاری و در راستای خالص‌سازی محیط طرح‌های اضطراری از قبیل تملک و تخریب ساختارهای «فاقد اصالت» پیگیری شده است. باید توجه داشت چارچوب‌های بین‌المللی قبل از پیاده‌سازی چنین اقدام مهمی حداقل شش مرحله‌ی «ارزیابی اهمیت معنایی، ارزیابی آسیب‌شناسی و آسیب‌پذیری منظر، تعریف اهداف مدیریتی، آماده‌سازی پیش‌نویس پلان مدیریتی، مشورت به منظور تهیه‌ی پیش‌نویس، تهیه‌ی طرح‌های مدیریتی و توسعه‌ی پلان مدیریتی» را ضروری می‌دانند. در مرحله‌ی ارزیابی اهمیت

معنایی میزان اهمیت خصیصه‌ها و ارزش‌هایی که حمل می‌کنند مشخص و مرحله‌ی بعدی یعنی ارزیابی آسیب‌پذیری بر مبنای تراکم خصیصه‌ها- ارزش‌ها میسر می‌شود. لازم به ذکر است که این دو مرحله به مدیریت تغییر یا معرفی حد قابل قبول تغییر کمک شایانی می‌کنند. پس از طی نمودن این مراحل، تهیه‌ی پلان مدیریتی امکان‌پذیر است. چارچوب‌های بین‌المللی ضرورت مشارکت در این مرحله را یادآور شده‌اند و تنها پس از توافق با ذی‌نفعان اجرای این برنامه‌ها را امکان‌پذیر دانسته‌اند.

در بازنگری برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند دو مرحله‌ی «پایش و در صورت لزوم بازنگری»، به عنوان آخرین مراحل پیشنهاد گردیده‌اند. در پرونده‌ی ثبت جهانی منظر فرهنگی میمند، بخشی به عنوان پایش مشاهده می‌شود لیکن چارچوب مشخصی برای آن ارائه نگردیده است. از این‌رو هیچ سند و گزارش مدونی از پایش‌های دوره‌ای منظر پس از ثبت در دسترس نیست. برهم نهادن لایه‌ها و پایش دوره‌ای خصیصه‌های منظر و راهبردهای مدیریتی از مراحل هستند که چارچوب‌های بین‌المللی به‌طور مکرر به آن‌ها توجه نموده‌اند، درحالی‌که برنامه‌ریزی منظر فرهنگی میمند دچار

ضعفی جدی در این زمینه است. شایسته بود بازنگری چارچوب برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند قبل از کلیه‌ی اقدامات انجام می‌پذیرفت با این‌حال بازنگری در مرحله‌ی کنونی نیز می‌تواند به حل بسیاری از چالش‌های پیش‌رو کمک نماید. این چالش‌ها، همان‌گونه که اشرفی اشاره می‌کند مواردی از قبیل «عدم حمایت مالی و معنوی نهادهای مرتبط، تغییرات مدیریتی مکرر، عدم امکان تحقق برنامه‌ها به صورت یکپارچه، فقدان برنامه‌های مدون حفاظتی، تقاضای مالکان آبادی برای ساخت‌وساز و فشار گردشگری» را شامل می‌شوند (M. Ashrafi, (speech at University of Tehran, November 1, 2021)). به نظر چارچوب برنامه‌ریزی پیشنهادی می‌تواند به مواجهه‌ی با این چالش‌ها و چالش‌های عدیده‌ی دیگر کمک شایانی نماید.

۶. نتیجه‌گیری

یافته‌های حاصل از پژوهش حاضر را می‌توان در سه سطح کلی مطرح نمود. پیش از تشریح این سه سطح بایستی توجه داشت که پژوهش حاضر به دنبال ارائه‌ی راهکارهایی به منظور برطرف نمودن شکاف میان نظریه و عمل در زمینه‌ی

شکل ۱۲: ارتقاء چارچوب برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند بر مبنای چارچوب توسعه‌یافته

راهبردهای مدیریتی، پیاده‌سازی و اجرای طرح‌های مدیریتی، پایش و ارزیابی پیاده‌سازی راهبردها، بازنگری در پلان مدیریتی و راهبردها.

به علاوه، بازخوانی و واکاوی چارچوب‌های برنامه‌ریزی حفاظت از منظرهای فرهنگی در سطح بین‌المللی نشان داد که در کنار این فرایند توجه به اصول و اخلاقیات شامل مدیریت مبتنی بر رویکردهای مشارکتی همه‌جانبه، تمرکز بر مدیریت تغییرات به‌جای ممانعت از تغییر، توجه بر مدیریت منعطف و انطباقی، سنجش مداوم میزان موفقیت مدیریت، افزایش آگاهی- شناخت در کنار آموزش و پایش مداوم تغییرات ضروری به نظر می‌رسد.

سپاسگزاری

بخش مورد پژوهی مقاله برگرفته از پژوهش دوره دکتری نویسنده اول با عنوان «حفاظت پراگماتیک از میراث؛ واکاوی هنر عمل در تصمیم‌گیری برای بافت‌های تاریخی» در رشته مرمت دانشگاه تهران، تحت راهنمایی نویسنده سوم در حال انجام است.

بخش نظری مقاله برگرفته از پژوهش دوره دکتری نویسنده دوم با عنوان «برنامه‌ریزی آینده برای گذشته: رویکردهای کاراکترمحور در حفاظت از منظرهای فرهنگی ایران» در رشته مرمت دانشگاه تهران، تحت راهنمایی نویسنده سوم در حال انجام است.

مشارکت نویسندگان

این مقاله بدین‌صورت شکل گرفته است که در مواجهه‌ی عملی نویسنده‌ی اول با دو منظر فرهنگی ماخونیک و میمند و از طریق هم‌فکری و راهنمایی نویسنده‌ی سوم، عدم وجود چارچوب‌های ساختاریافته برای برنامه‌ریزی مناظر فرهنگی در حوزه‌ی نظری در ایران شناسایی شد. از این‌رو نویسنده‌ی دوم به مرور چارچوب‌های برنامه‌ریزی مناظر فرهنگی در سطح جهان و مقایسه‌ی آن‌ها با یکدیگر به منظور یافتن یک چارچوب بهینه پرداخته است. با نظر نویسنده‌ی سوم منظر فرهنگی میمند به‌عنوان یکی از معدود نمونه‌هایی در ایران که فرایند نسبتاً مدونی را در برنامه‌ریزی مناظر فرهنگی طی کرده است، به عنوان نمونه‌موردی انتخاب و توسط نویسنده‌ی اول

حفاظت منظرهای فرهنگی است. به عبارتی تمرکز اصلی بر «چگونگی» حفاظت از منظرهای فرهنگی نسبت به «چیستی» آن‌هاست. سطح نخست پژوهش به دنبال حل مسائل مرتبط با فرایند برنامه‌ریزی منظرهای فرهنگی است. از این‌رو نخستین سؤال متخصصین در هنگام مواجهه با منظرهای فرهنگی عموماً بر این موضوع تأکید دارد که از کجا و چگونه باید آغاز نمود. ترسیم و پیمودن مسیر نادرست می‌تواند عواقب جبران‌ناپذیری به دنبال داشته باشد. همان‌گونه که در بخش مورد پژوهی نشان داده شد خالص‌سازی منظر در نمونه‌موردی منظر فرهنگی میمند رویارویی بومیان و متخصصین را به همراه داشته است. مقاله حاضر بر پایه‌ی مطالعه تطبیقی چهار رویکرد مدیریتی بنیاد پارک‌های ملی آمریکا، کمیته‌ی میراث جهانی، اتحادیه‌ی اروپا و انجمن حفاظت از محیط زیست چارچوب برنامه‌ریزی بهینه‌ای را پیشنهاد کرده است که شامل نه گام یا مرحله می‌شود. سطح دوم پژوهش شامل شناسایی چارچوب برنامه‌ریزی منظر فرهنگی میمند است. ذکر این موضوع حائز اهمیت است که فرایند برنامه‌ریزی منظر فرهنگی میمند نمونه‌ای پیشرو در برنامه‌ریزی حفاظت از منظرهای فرهنگی ایران بوده است و به مثابه الگو در بسیاری از محوطه‌های میراثی مشابه در ایران به کار گرفته شده است. در سطح دوم این پژوهش با مقایسه‌ی چارچوب برنامه‌ریزی حفاظت از منظرهای فرهنگی پیشنهادی در این مقاله و چارچوب برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند، نقاط ضعف و قوت مدیریت میمند شناسایی شدند. سرانجام سطح سوم پژوهش چارچوب بازبینی‌شده‌ی برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند را ارائه نمود. این چارچوب با شناسایی نقاط قوت و ضعف و همچنین مقایسه با چارچوب برنامه‌ریزی توسعه‌یافته مبتنی بر اسناد بین‌المللی، فرایند برنامه‌ریزی حفاظت از منظر فرهنگی میمند را در قالب ۱۴ مرحله پیشنهاد نمود. مراحل آن به ترتیب عبارت‌اند از: برنامه‌ریزی و اقدامات مقدماتی، بازشناخت قوانین در ارتباط با منظر و اقدامات حمایتی اولیه، شناخت و مستندنگاری، ارزیابی اهمیت معنایی، ارزیابی آسیب‌شناسی و آسیب‌پذیری منظر، تدوین چشم‌انداز منظر، تعریف اهداف مدیریتی و ارزیابی فرصت‌ها و چالش‌ها، آماده‌سازی پیش‌نویس پلان مدیریتی، تهیه‌ی طرح‌های مدیریتی، توسعه‌ی پلان مدیریتی و اتخاذ

Council of Europe. (1996). "European Charter for Rural Areas", <http://assembly.coe.int>. Last Access: 0109/2023.

Dudley, N. (2008). Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. IUCN Publications. Switzerland.

Eghtesadi, K. (2006). "Maymand historic village big project report for Melina Mercuri World Competition. Archive of Maymand world heritage base. [in Persian]

Eshrati P & Fadaei Nezhad, S. (2015), A Definition of Authenticity Concept in Conservation of Cultural Landscapes, Archnet-IJAR, Volume 9, Issue 1, pp. 93-107. [in Persian]

Icomos, (2014). "The Florence Declaration on Heritage and Landscape as Human Values", <http://www.icomos.org/index.php/en/charters-and-texts>. Last Access: 03.09.2023.

Ichhto (Iranian Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organisation). (2012). Nomination of The Cultural Landscape of Maymand for Inscriptions on the World Heritage List. Tehran: UNESCO Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/1423/documents/>

Khalaf, R. W. (2020). "The Implementation of the UNESCO World Heritage Convention: Continuity and Compatibility as Qualifying Conditions of Integrity". Heritage, 3(2), 384-401. MDPI AG. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.3390/heritage3020023>

McClelland, F & Melnick, R. (1999). "Guidelines for Evaluating and Documenting Rural Historic Landscapes". National Park Service of USA.

Mitchel, B. (2003). International Models of Protected Landscapes. The George Wright Forum. Volume 20 (2).

Reeves, K. & McConville, C. (2011). "Cultural Landscape and Goldfield Heritage: Towards a Land Management Framework for the Historic South-West Pacific Gold Mining Landscapes". Landscape Research. 36:2. 191-207. DOI://doi.org/10.1080/01426397.2010.547573

Roe, M. (2007)." The European Convention: a revolution in thinking about "cultural landscapes". Journal of Chinese Landscape Architecture, 23(143): 1-17.

کلیه‌ی اسناد مربوط به برنامه‌ریزی آن در حدود دو دهه مورد واکاوی قرار گرفته و به‌صورت ساختاریافته و یک‌جا ارائه شده است. در نهایت نگارندگان به تطبیق چارچوب‌های شناسایی شده با فرایند برنامه‌ریزی کنونی منظر فرهنگی میمند پرداخته و چارچوب بهینه را برای این محوطه‌ی میراث جهانی پیشنهاد داده اند.

تضاد منافع، حمایت مالی

در این مقاله از منبعی که محدودیت انتشار یا ارجاع داشته باشد استفاده نشده است و همچنین این مقاله تحت حمایت مالی هیچ نهاد خاصی انجام نگرفته است.

دسترسی به داده‌ها و مواد

تمام داده‌های تولید شده یا تحلیل شده در طول این پژوهش در این مقاله منتشر شده [و فایل‌های اطلاعات تکمیلی آن] گنجانده شده‌اند.

References

منابع

Andrews, T. D. & Buggy, S. (2008). "Authenticity in Aboriginal Cultural Landscape", In Waite, D. (Ed.), APT Bulletin, Vol. XIX, No.2-3, Published by Association for Preservation Technology International, pp. 63-70

Ashrafi, M. (2015). The operational report of world heritage Maymand cultural landscape, Archive of Maymand world heritage base. [in Persian]

Ashrafi, M (2020). "Sustainability in the architecture of Maymand cultural landscape territories", Journal of Iranian architecture studies. 17: 97-121. [in Persian]

Bandrin, F & Van Oers, R. (2015). "Reconnecting the City: The Historic Urban Landscape Approach and the Future of Urban Heritage". John Wiley & Sons, Ltd.

Birnbaum, C, A. (1994). "Preservation Briefs 36: Protecting Cultural Landscapes: Planning, Treatment and Management of Historic Landscapes". National Park Service of US. Department of the Interior NPS cultural resources.

Council of Europe. (2000). "European Landscape Convention". Florence. <http://conventions.coe.int>. Last Access: 01.09.2023.

Veldpaos, L. (2015). "Historic Urban Landscapes: Framing the integration of urban and heritage in multilevel governance". Eindhoven Technische Universiteit.

اشرفی، مهناز. (۱۳۹۰). «گزارش عملیاتی سایت میراث جهانی منظر فرهنگی میمند». آرشیو پایگاه میراث جهانی میمند

اشرفی، مهناز. (۱۳۹۹). «پایداری در معماری استقرارگاه های منظر فرهنگی میمند». دو فصلنامه معماری ایرانی. شماره ۱۷. ص ۹۷-۱۲۱.

اقتصادی، کیارش. (۱۳۸۵). «گزارش پروژه بزرگ روستای تاریخی میمند برای مسابقه جهانی ملینا مرکوری»، آرشیو پایگاه میراث جهانی منظر فرهنگی میمند

عشرتی، پرستو و فدایی نژاد، سمیه. (۱۳۹۷). «به سوی رویکرد آرمانی در حفاظت و توسعه یکپارچه منظر شهری تاریخی». مرمت و معماری ایران. شماره ۸ (۱۵). صص ۷۵-۸۸.

Rossler, M. (2008), "Applying Authenticity to Cultural Landscapes", In Waite, D. (Ed.), APT Bulletin, XXX-IX (2-3), Published by Association for Preservation Technology International, pp. 47- 54.

Stenseke, M. (2016). "Integrated landscape management and the complicating issue of temporality". Landscape Research, 41:2, 199-211, DOI:10.1080/01426397.2015.1135316

Smith, J. (2015). "Applying a cultural landscape approach to the urban context". Conserving cultural landscapes: Challenges and new directions. Taylor, K. ST Clair, A. & J. Mitchell, N. Routledge Publishing. New York.

Taylor, K. (2018). Connecting concepts of the cultural landscape and Historic Urban Landscape: The Politics of similarity. Built Heritage 2. 53-67. <https://doi.org/10.1186/BF03545710>

Taylor, K. Clair, A. S., & Mitchell, N. J. (2015). "Introduction: Cultural Landscapes: Twenty-First Century Conservation Opportunities and Challenges". Book Chapter in "Conserving Cultural Landscapes: Challenges and New Directions". Edited by Taylor, K. Clair, A., S. & Mitchell, N., J. Routledge Publishing. New York.

Taylor, K. Lennon, J. (2011). "Cultural Landscapes: a bridge between culture and nature? ". International Journal of Heritage Studies. Vol,17. P 537-554.

Taylor, K. (2008). "Landscape and Memory: Cultural Landscapes, Intangible values and some thoughts on Asia. Communities and Memories: a global perspective," Australia Memory of the World program, online, pp. 1-6

Unesco. (2001). "Cultural Landscapes: The Challenges of Conservation". Series of World Heritage Papers No.7. UNESCO. Ferrara, Italy. Retrieved from https://whc.unesco.org/documents/publi_wh_papers_07_en.pdf [Last visit 04.09.2023]

Unesco World Heritage Center. (1992). "Revision of the Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention: Report of the Expert Group on Cultural Landscape", retrieved from: www.whc.unesco.org, [visited on September 4, 2023]

This page is intentionally rendered without text

این صفحه آگاهانه بدون متن ارائه شده است